

מראי מקומות- סנהדרין י"ז

- (א) עמך ואת בהדיהו- ע' ברש"ש שהביא מה שהק' התוס' יו"ט דהא אמרי' דמשה כנגד ע"א, וא"כ לכאו' יהי' צריך קמ"א אם אמרי' דצריך להיות משה בהדיהו. ותי' התויו"ט דהא דאמרי' דמשה הוי ע"א, היינו רק היכא שהוא לבדו, אבל כשהוא ביחד עם הסנהדרין, אז אינו אלא א'. [ולכאו' יש ליישב על דרך זה ע"פ מה שהבאנו לעיל מהגרי"ז בכתביו לפ' בהעלותך, דלא הי' משה רבנו נחשב כע"א אלא קודם שייסד הסנהדרין, אבל לאחר שייסד הסנהדרין, שוב לא הי' לו דין ע"א, ולכן שפיר יש ללמוד מכאן, שהרי בבת אחת דיסד הסנהדרין, שוב לא הי' שקול כע"א, וא"כ שפיר ילפי' דעמו היו רק ע"א].
- (ב) מי שעלה בידו חלק, וכו'- פרש"י, ונשתיירו ב' פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול, שנתייראו שלא יעלה בידן חלק [וצ"ע דבר זה, למה ייראו, האם משום שיהי' בזיון להם ליקח החלקים, לכאו' ק' לומר כן, וצ"ע]. וכ' בספר אמתחת בנימין דרש"י בא בזה ליישב בזה הא דלכאו' ק' בסוגיין, מהו החילוק בין הי"א ור"ש. הרי לשניהם אלדד ומידד נשארו במחנה, ולשניהם נשארו ב' פתקין בקלפי, ובמה פליגי. וע"ז פרש"י דבזה פליגי, הי"א ס"ל שמרוב ענותנותן לא היו בטוחים בעצמן, וייראו שמא יעלה בידן חלק, ולכן לא יצאו מאהלם, ואמרו מה לנו לילך כיון שלא נצא עם פתקין מזקן. ור"ש ס"ל דודאי הי' בטוחים שיצאו פתקיהן זקן, אלא שאמרו שאיננו ראויין לאותה גדולה, ומה שיעלה לנו זקן, אי"ז משום זכות של עצמנו, שאנו ראויים לזה, אלא משום זכות אבות וכדו' גרם להם.
- (ג) משה מת... על עסקי שליו... על עסקי גוג ומגוג- ע' במהרש"א שהביא מתוס' ישנים דכל הפשטים בנבואתם למדים ממלת "במחנה", דהא יהושע משמש במחנה ישראל אחר משה, ובשליו כתיב ויטוש על המחנה, ולענין גוג ומגוג במחנה גדולה שיבא לעתיד.
- (ד) עלי שליו עלי שליו- כ' העיון יעקב דכפל הלשון הוא משום שהשליו ב' פעמים, וכדאי' בערובין ט"ו.
- (ה) אלא מעתה קול גדול ולא יסף ה"נ דלא אוסיף הוא, אלא דלא פסק הוא- הק' התורת חיים, מהו הנפק"מ דהקול שנשמע בהר סיני לא פסק, ועדיין קיים לעולם. וביאר הענין, דבשעת מ"ת יצא שפע מאתו יתברך, והשפיע על הר סיני כל התורה כולה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, הכל נאמר למשה בסיני. וכל העוסק בתורה לשם שמים, השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו, וזוכה לחדש חידושי תורה ע"י השפע ההוא.
- (ו) אלא הכא כתי' ויתנבאו, התם כתי' מתנבאים, עדיין מתנבאים והולכים- הק' הרי"ף על העין יעקב, א"כ הדרה קו' לדוכתי', הרי מבואר כאן דפסקו האחרים מלהתנבא, אבל כתי' ויתנבאו ולא יספו, והרי אמרי' דפ"י של ולא יספו הוא שלא פסקו, וא"כ נמצא סתירה בפסוקים. ותי' א' דמה דאמרי' דלא פסקו, היינו אותה נבואה עצמה שהתנבאו לא פסקו מלאומרה כמה פעמים, אבל לא היו מתנבאים בנבואות אחרות, משא"כ אלדד ומידד, שהיו מתנבאים בכמה נבואות אחרות. (ב) מלים אלו "ולא יספו" שייך להתפרש בב' אופנים, או דלא הוסיפו, או דלא פסקו, וכשבא להוכיח דולא יספו היינו שלא הוסיפו, בזה דחי הגמ' דאולי הכוונה הוא שלא פסקו. אבל כיון דהוכיח הגמ' מהא דכתי' ויתנבאו, א"כ שפיר אמרי' דלא ולא יספו היינו שלא הוסיפו.
- (ז) לא סיימיה קמי'- הק' הערוך לנו, אף אם לא סיימיה קמי', הרי הא גופא דמשה מת לכאו' קשה טפי מהא דיהושע מכניסם לארץ, ומה בכך דלא סיימיה קמי', למה הי' ניחא לי' בזה. ותי' ע"פ מה דאי' בסוטה, דלמה הי' משה נתאוה ליכנס לארץ, רק לקיים מצוות התלויות בארץ. וא"כ א"ש, דודאי לא הי' משה חפץ בחיים כמו שההמון חפצים בחיים, ולא הי' ירא ממיתה כמו ההמון. ולכן סבר דכשנתבאו שמה מת, היינו שלא יעלה חי השמימה, אלא ימות כשאר בני אדם. וזה לא הי' קשה למשה, אבל אם הי' שומע דיהושע הי' מכניס העם לארץ ישראל, והי' יודע

שפיר ממתני' דשייך ב"ד שקול בגמר דין. אלא דנתחדש עכשיו דאף במשא ומתן אין שומעין לו כלל (עכ"פ לחובה). וע' בתורת חיים שכ' דדוחק לומר כן, דמשום שלא ידע מתחלה מהו הדין דלכן אין נושאים ונותנים עמו כלל, ולכן פי' התו"ח באו"א. וע"ע בערוך לנר לקמן (לג:): דפי' דברי רש"י באו"א, דלא כהבנת המהרש"א ותו"ח. וע' ביד רמ"ה דלא פי' הסוגיא כרש"י, אלא דכוונת הגמ' "כמאן דלית"י", היינו דאינו יכול לחזור להיות במנין הדיינים. דהיינו, אם מעיקרא אמר איני יודע, ועכשיו יש י"ג מחייבין וי"א מזכין, ועכשיו רואה טעם לזכות, ה"א דעכשיו יכול להיות מהמזכין, ולא יהי' שנים מחייבין יותר ממזכין, קמ"ל דכיון דאמר איני יודע והוסיפי עוד דיינים, שוב אינו יכול להיות במנין הדיינים.

(א) קמ"ל דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתי' דמי- ע' ברמב"ם (סנהדרין ח', ב', וט', ב') דמבואר דאף דקיי"ל כן, אולם היינו רק לענין דיני נפשות, אבל לענין דיני ממונות שפיר הוי יכול לחזור ולומר חייב או פטור, אף דמעיקרא אמר איני יודע. וחולק עליו הראב"ד (ח', ב') דגם לענין ממונות אמרי' דמי שאמר איני יודע שוב אינו יכול להיות חלק של מנין הדיינים.

(ב) ובעלי זקנה- כ' ר' יונה, לאו זקנים ממש קאמר, דהא לקמן (לו:): אמרי' דאין מושיבין זקן בסנהדרין. אלא לאפוקי בחורים אתא, דכשם שאין מושיבין זמן מפני צער גידול בנים (דהיינו, שכבר שכח הצער גידול בנים), כך אין מושיבין בחורים מפני שעדיין לא ידעו בצער גידול בנים.

(ג) ובעלי כשפים- פרש"י, להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי ב"ד, וכו'. ולכא' משמעות לשון רש"י הוא דהמיתם בכשפים. אולם כ' היעב"ץ דאין שייך לומר כן, דזה ודאי אסור לעשות, והעושהו חייב מיתה. אלא ביאור הדברים הוא, דצריכים לדעת בכשפים כדי להבחין מהו כישוף כדי לחייב מיתה מי שעושהו. וגם לידע איך ובמה לבטל מעשה הכישוף אם מכחיש פמליא של מעלת הסנהדרין שלא תשלוט

דיהושע מכנים העם לארץ, ע"כ היינו משום שהוא ימות קודם שיכנסו לארץ, זה ודאי היטב חרה לו, לפי שלא יהי' יכול לקיים מצוות התלויות בארץ. ולזה תי' הגמ' דלא סיימה קמ"י, ולא שמע אלא דמשה מת. אולם כל זה לפי הבנת הערל"נ, ששמע משה תחלת נבואתם. אולם ע' ביד רמ"ה שפי' דברי הגמ' באופן אחר, דהיינו שלא שמע משה אלא שהתנבאו, אבל לא שמע תוכן נבואתן כלל.

(ח) דהו"ל כתלמיד המורה הלכה בפני רבו- יש לע', הרי כל הנביאים ג"כ התנבאו, ומ"ש דדוקא יהי' טענה על אלדד ומידד שהתנבאו בפני רבם. ואולי י"ל דמה שהתנבא כולם, גם משה התנבא, וא"כ אי"ז חשיב מורה הלכה בפני רבו. עוי"ל ע"פ מש"כ הרמב"ן על התורה (במדבר י"א, כ"ח), שהי' מנהג בישראל שלא יתנבא אדם על העתידות במקום רבו, וא"כ י"ל דנבואת שאר הנביאים לא הי' על העתידות, וא"כ לא שייך בזה מורה הלכה בפני רבו, ויש לע' בזה. וע"ש עוד שכ' הרמב"ן דמה שאמר משה המקנא אתה לי וגו', היינו שכוונתו לומר שהוא הרב, והרב יכול למחול על כבודו.

(ט) כתלמיד המורה הלכה בפני רבו- הק' בשיעורי משמר הלוי, מה שייך בנבואה ענין מורה הלכה בפני רבו, וכי הדבר תלוי בו, והלא אסור לנביא לכבוש נבואתו. והביא מההעמק דבר על הפרשה דאלדד ומידד דהתביעה היתה על ההכנה לקבל הנבואה והפעולות שעושים בשביל כך (דבלא ההכנה א"א לקבל הנבואה), דבשביל זה היו כמו מורה הלכה בפני רבו.

(י) מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתי' דמי ואי אמר מילתא שמעי' לי', קמ"ל וכו'- פרש"י, דהיינו דאם הי' מראה פנים לחובה ופנים לזכות, ומשום הכי מספקא לי', אי אמר טעמא לא שמעינן לי'. וע' בתוס' לקמן (סוף לג:): דכ' דהיינו אם אמר טעמא לחובה, אבל אם אמר טעמא לזכות, לא גרע מתלמיד דשומעין לו. ופי' המהרש"א, דכוונת רש"י לומר דודאי פשוט הוא דאין מונין אותו בגמר דין, דהא שמעי'

במכשף גזירת דינם, שיהו יודעים להסיר כח הכישוף. וגם יש בהל' כשפים דבר המותר, כגון להשתמש בספר היצירה ולהמית בשם.

(יד) **שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן-פרש"י**, דהוה ל' עד מפי עד. אולם ע' **בנמוקי יוסף** (מכות ג. בדפיו) דכ' דהטעם הוא משום שמא יחליף התורגמן בלשון העדות, ועוד, כשישמעו הם מפי העדים, יתכן להם לחקור אותן יותר. וע' **באגרות משה** (אה"ע ג', ל"ב, ענף ה', ד"ה והנה למה) שכ' דמה שלא פ' הנ"י מטעם עד מפי עד, י"ל דס"ל דמה דהעדים מגידין במושב ב"ד, אף דהב"ד אין מבינין מה שהם אומרים, מ"מ נחשבו כמגידין לפני ב"ד. ולכן, נמצא דהמתורגמן רק מעידין שראו קבלת עדות בב"ד, ואי"ז נחשב להיות עד מפי עד. ואף אם נאמר דלא ה' העדות נתקבל בב"ד, שהרי עדיין לא נחקרו, וא"כ אינם יכולים להעיד על עדות שנתקבלו בב"ד אחר, מ"מ בפני ב"ד זה ודאי יכולין להעיד, שהרי אינו אלא בירור בעלמא על מה שהעדים אמרו בב"ד זה [וכוונתו צ"ע בזה], ולכן ממילא אי"ז עד מפי עד. אבל רש"י ס"ל דכיון דהב"ד אין מכירין במה שמעידין לפניהם, לא נחשב כמעידין לפני ב"ד כלל, שלכן אף שהמתורגמנים נאמנים לומר דכך העידו הלועזים, הוי זה עפ"ע, דהרי הלועזים, שהם היודעים את המעשה, לא העידו בב"ד.

(טו) **אלא מי שידוע לטהר את השרץ מן התורה-** תמה תוס', למה לנו לחריפות של הבל, לטהר שרץ שהתורה טמאתו. והביא בשם ר"ת, דפ' הגמ' דהיינו לטהר מטומאת נבילות, שלא יטמא במשא בכזית. דה' שייך לומר דנכלל בנבלת חי', ולכן יהי' טמא כנבלה, ולכן מי שיכול לטהרו, הוא ראוי לישב בסנהדרין. ולשון הוא "ויראה לי בפירוש דבר זה, שאם יראו תקלות יוצאות בדורותיהם באיזו דין תורה, יצאו לחדש דינין ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה, וליתן סמך לדבריהם מן התורה, וכו'".

(טז) **כל עיר שאין בה שנים לדבר וא' לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין-פרש"י**, שנים לדבר בשבעים לשון, וא' שיכול להבין ולשמוע

בשבעים לשון, אע"פ שאינו יודע להשיב. והק' בחי' הר"ן דהא כל הב"ד שצריכים לגמור על ידם הדין צריכים בעצמם לשמוע העדות, ולפי רש"י משמע דאף דצריכין כ"ג לגמר דין, מ"מ סגי בשלשה לקבל העדות, דרק ג' מהם צריכים להבין דברי העד. ולכן הביא שיש שפירשו, וכ' דגם הרמב"ם פ' כן, דביאור דברי הגמ' הוא דצריכין שיהי' בעיר, חוץ מן הסנהדרין, שני תלמידי חכמים גדולים הראויים ללמוד ולהורות בכל התורה כולה, וא' יודע לשמוע, ויודע לשאול ולהשיב. ובזה ביאר דמה שביבנה היו ארבעה, היינו אותן ארבעה שהגמ' הביא, ר"א, ר"י, ר"ע, ושמעון התימני, הם היו הארבעה שהיו יודעין לדבר לפני ר' יוחנן בן זכאי (שהוא ה' האב ב"ד ביבנה) ולשמוע מה שהוא אומר.

(ז) **מאה ועשרים מאי עבדתייהו, וכו'- ע' ביד רמה** (ד"ה והי ניהו) שהביא מאית דמפרשי דהני מאה ועשרים כוללים הסנהדרין של כ"ג, דהיינו דנמצא שהם צ"ז מלבד הסנהדרין. אבל כ' היד רמה דלא מסתבר כן, דכיון דחשבי עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה, משמע דהסנהדרי קטנה עצמה אינה נכלל בהמאה ועשרים.

(ח) **ושני בעלי דינין-פרש"י**, שאם לא כן, את מי הם דנין. וכ' היד רמה דלאו מילתא היא, דאטו מפסק פסיקא לן דהנך דאמרן עד השתא לא תבעי אהדדי. ולכן פ' היד רמה דהיינו שנים כנגד השני בעלי דינין, דהיינו דאם א' מהשניים למעלה נתבע לדין, אז יהיו שנים אחרים פנוים לעשות מלאכתן של אותן ב'. ומה שהעדים צריכים להיות שנים אחרים, ולא מהשניים למעלה, כ' היד רמה שהוא משום דכולהו הנך בעבדתייהו טרידי [ולכא' כוונתו בזה, ולכן מסתמא אינם עדים על שום דבר].

(ט) **ובית הכסא-פ' ההגהות יעב"ץ**, דהיינו שהי' להם בא"י עיירות מקום מוקצה לבית הכסא מן הצד, שלא במקום הרחוב ודירות בני אדם, כענין שכתבו ויד תהי' לך וכו' (ומשמע דת"ח יש לו לדור בעיר שיש ביהכ"ס אצל הדירות ממש). א"נ, אפי' אם ה' להם

ביהכ"ס בצד ביתם, צריך להיות א' לרבים
בעברם ברחובות, ע"ש עוד.

(כ) **רופא ואומן ולבלר- פרש"י**, דחד גברא לכל
הני. וע' ביד רמה שהביא פי' כזה וכ' דאינו
מסתבר דא' עושה כל הני, וגם הי' מלמד
תנוקות. גם התורת חיים הק' דאסור למלמד
תנוקות לעסוק במלאכה אחרת. ושניהם
פירשו החשבון באו"א, דהב' גבאי צדקה
שניהם היו מהג' שנתנו הצדקה ג"כ, וא"כ הי'
לו עוד שנים, ורופא ואומן חד הוא. וע"ש
ביד רמה עוד בזה באריכות.